

- ¹ Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підруч. / О. Ф. Скакун. – Х. : Еспада, 2009. – С. 529.
- ² Городецька М. С. Кримінально-процесуальна компетенція слідчого органів внутрішніх справ : моногр. / М. С. Городецька ; за ред. Л. М. Лобойка ; МВС України. ДД УВС. – Дніпропетровськ : Ліра – ЛТД, 2010. – С. 89.
- ³ Там само. – С. 90–91.
- ⁴ Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальна компетенція / Л. М. Лобойко. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2005. – С. 34.
- ⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page>
- ⁶ Скакун О. Ф. Вказана праця. – С. 528–529.
- ⁷ Сабадаш В. П. Предмет відання прокурора в досудовому провадженні / В. П. Сабадаш, І. В. Сна // Вісник Запорізького національного університету. – 2009. – № 2. – С. 175–176.
- ⁸ Луценко хоче сам вирішувати, які справи віддавати НАБУ: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2016/09/28/7122053/>
- ⁹ Ситник А. Підстави для перегляду підслідності відсутні / А. Ситник : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nabu.gov.ua/novynu/pidstavu-dlya-pereglyadu-pidslidnosti-zlochyniv-vidсутni>
- ¹⁰ Аленін Ю. П. Прийняття процесуальних рішень за новим кримінальним процесуальним законодавством України : навч.-метод. посіб. / Ю. П. Аленін, В. Г. Пожар, І. В. Гловюк та ін. – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 3–4.
- ¹¹ Звіт Національного антикорупційного бюро України (лютий 2016 – серпень 2016) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_02_072016.pdf

Резюме

Калиновський О. В. Предмет відання детектива (слідчого) в кримінальному судочинстві України.

У статті досліджено поняття та структуру предмета відання детектива (слідчого) в кримінальному судочинстві, розкрито питання доцільності внесення змін до кримінального процесуального законодавства України щодо підслідності кримінальних правопорушень, що знаходяться у компетенції Національного антикорупційного бюро України.

Ключові слова: предмет відання, детектив, підслідність, кримінальне правопорушення.

Резюме

Калиновский А. В. Предмет ведения детектива (следователя) в уголовном судопроизводстве Украины.

В статье исследовано понятие и структуру предмета ведения детектива (следователя) в уголовном судопроизводстве, раскрыты вопросы целесообразности внесения изменений в уголовное процессуальное законодательство Украины о подследственности уголовных правонарушений, которые находятся в компетенции Национального антикоррупционного бюро Украины.

Ключевые слова: предмет ведения, детектив, подследственность, уголовное преступление.

Summary

Kalynovskyi O. Competence detective (investigator) Ukraine in criminal proceedings.

Abstract. In the article the concept and structure of jurisdiction detective (investigator) in criminal proceedings, reveals whether amendments to the criminal procedure law of Ukraine regarding jurisdiction criminal offenses that are within the competence of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine.

Key words: Competence, detective, investigative jurisdiction criminal offense.

УДК 343.121.4(477)

І. В. МУДРАК

*Інна Василівна Мудрак, кандидат юридичних наук,
доцент Національного університету «Одеська юри-
дична академія»*

ЩОДО ОБОВ'ЯЗКОВОЇ УЧАСТІ ПРЕДСТАВНИКА ПОТЕРПІЛОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Одним із найважливіших засобів забезпечення прав і законних інтересів потерпілого у сфері кримінального судочинства є надання йому фахової правової допомоги, передовсім – з боку представників адвокатури. З огляду на те, що не в усіх випадках потерпілі спроможні оплатити послуги адвоката, така правова допомога повинна надаватися їм безоплатно, за рахунок держави. Проте у випадку неспроможності потерпілого мати представника, чинний Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р. не передбачає можливості залучення представника потерпілого за призначенням.

Інститут представництва, що є однією з гарантій рівності громадян перед законом і судом та змагальності у кримінальному судочинстві, має важливе процесуальне значення і насамперед є способом реалізації процесуальних прав та обов'язків учасників кримінального провадження, захисту їх процесуальних інтересів.

© І. В. Мудрак, 2016

сів. Актуальною на сьогодні є проблематика забезпечення прав потерпілого у кримінальному провадженні в аспекті «закріплення права потерпілого на безоплатну правову допомогу та регламентацію переліку підстав для її надання»¹, та реального доступу потерпілих в кримінальному провадженні до такої якісної безоплатної вторинної правової допомоги.

Питанням реалізації прав потерпілого в кримінальному провадженні та, зокрема, закріплення на законодавчому рівні права потерпілого на безоплатну правову допомогу за рахунок держави присвятили свої праці Ю. Аленін, Г. Ахремчик, І. Гловюк, Ю. Грошевий, С. Давиденко, І. Ібрагімов, О. Капліна, О. Кучинська, І. Марочкін, В. Нор, В. Савченко, В. Шибіко, Г. Юркова, О. Юхно, О. Яновська та ін.

Тому **метою** даної статті є визначення ролі та значення представника потерпілого в кримінальному провадженні, а також окремих підстав для обов'язкової участі представника потерпілого в кримінальному провадженні.

Згідно зі ст. 59 Конституції України кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Статтею 10 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. також врегульовано надання правової допомоги при реалізації права на справедливий суд, зокрема, відповідно до ч. 1, 2 ст. 10 кожен має право на професійну правничу допомогу; у випадках, визначених законом, держава забезпечує надання професійної правничої допомоги безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав та особи, яка надає правничу допомогу². Частина 1 ст. 56 КПК України чітко вказує на право потерпілого протягом кримінального провадження мати представника та в будь-який момент кримінального провадження відмовитись від його послуг.

А тому правам потерпілого у кримінальному процесі має бути приділена належна увага, щоб особа не постраждала двічі – вперше від кримінального правопорушення і вдруге – від несправедливого рішення у кримінальному провадженні. Законодавець, формулюючи завдання кримінального провадження (ст. 2 КПК України), передбачає в них положення, які покликані засвідчити особливу увагу в т. ч. і до прав потерпілого: по-перше, захист потерпілого, як і кожної іншої особи, від кримінальних правопорушень, по-друге, охорону прав, свобод та законних інтересів потерпілого як учасника кримінального провадження, який має право сподіватися на доступ до правосуддя і на саме правосуддя. Важливе значення для того, щоб під час кримінального провадження і в процесуальному рішенні за результатами такого провадження були враховані права та законні інтереси потерпілого, має своєчасне залучення особи як потерпілого до участі у кримінальному провадженні, ознайомлення зі своїми процесуальними правами й активна участь у провадженні самого потерпілого та осіб, які представляють його законні інтереси – представника та законного представника³.

Зазначимо, що відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12 лютого 2015 р.⁴ було слушно внесено зміни та доповнено ч. 2 ст. 52 КПК п. 9 і визначено, що у разі укладення угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості обов'язкова участь захисника забезпечується у кримінальному провадженні з моменту ініціювання укладення такої угоди. Утім, принагідно зазначимо, що згідно з ч. 4 ст. 394 КПК серед підстав, які уможливають оскарження вироку суду першої інстанції на підставі угоди між прокурором та підозрюваним, обвинуваченим про визнання винуватості законодавець не вказує на відсутність захисника, участь якого є обов'язковою як на одну з таких підстав, що не узгоджується з п. 9 ч. 2 ст. 52, п. 4 ч. 2 ст. 412 КПК.

Однак вважаємо, наразі слід звернути увагу й на інше: досить актуальною проблемою є також обов'язкова участь представника потерпілого в кримінальному провадженні з моменту ініціювання укладення угоди між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим про примирення. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод» від 15 листопада 2012 р. вказує на те, що ініціювати укладення угоди про примирення має право лише потерпілий чи підозрюваний, обвинувачений. Вести переговори (домовлятися) стосовно укладення угоди про примирення можуть, крім цих осіб, захисник, представник (законний представник) та інша особа, погоджена сторонами (за винятком слідчого, прокурора або судді)⁵. Лише після того, як потерпілий або підозрюваний чи обвинувачений виявили бажання примиритися з протилежною стороною, до процедури примирення можуть залучатися інші особи, зокрема, представники медіаційних центрів. Слід зазначити, що слідчий, прокурор зобов'язані згідно з ч. 7 ст. 469 КПК лише проінформувати підозрюваного та потерпілого про їхнє право на примирення (суддя, відповідно, під час судового провадження обвинуваченого та потерпілого), роз'яснити механізм його реалізації та в жодному разі не чинити перешкод в укладенні угоди, не ініціювати її укладення та не вести перемовин (проводити домовленості) щодо її змісту.

На нашу думку, потерпілий – жертва кримінального правопорушення, під час ініціювання та укладення угоди про примирення в кримінальному провадженні неспроможний на належному рівні відстояти свої законні інтереси в силу незначної юридичної обізнаності та домогтися суб'єктивно бажаного результату, який повинен настати після укладення й затвердження угоди про примирення. До таких висновків доходимо, зокрема, аналізуючи матеріали судової практики (Узагальнення ВССУ судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод від 22 січня 2014 р.)⁶, які свідчать про те, що неналежне врахування сторонами угоди про примирення вимог процесуального закону в практичній діяльності трапляється досить часто. Причому здебільшого йдеться саме про неврахування вимог процесуального закону в бік порушення прав та законних інтересів потерпілого в кримінальному провадженні.

Так, вироком Кіровоградського районного суду затверджено угоду про примирення. На вказаний вирок прокурором було подано апеляцію, в якій він просив судове рішення скасувати через неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність, істотне порушення вимог кримінального процесуального закону та направити кримінальне провадження за обвинуваченням О. до районного суду для проведення нового судового провадження в загальному порядку. Прокурор мотивував свої доводи тим, що суд, не забезпечивши присутність потерпілої у судовому засіданні, не пересвідчився в добровільності укладеної угоди з її боку та не роз'яснив потерпілій наслідки укладення такої угоди, таким чином поверхово перевірів обставини укладення угоди, чим припустився істотного порушення вимог кримінального процесуального закону⁷.

Непоодинокими є випадки, коли угоди не містили відомостей про розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строк її відшкодування чи перелік дій, не пов'язаних з відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язаний вчинити на користь потерпілого, а також строк їх вчинення. Так, із цих підстав Хмельницький міськрайонний суд ухвалою від 5 червня 2013 р. відмовив у затвердженні угоди між обвинуваченим за ч. 1 ст. 296 КК К. В. М. та потерпілою Г. Г. О., оскільки в угоді було зазначено лише про те, що обвинувачений зобов'язується відшкодувати шкоду, без зазначення її розміру і строку відшкодування. Крім того, угодою було передбачено звільнення від відбування покарання, але без посилання на норму закону як підставу такого звільнення. Також сторони в угоді вказали на відсутність обтяжуючих покарання обставин, тоді як обвинувачений вчинив злочин у стані алкогольного сп'яніння⁸.

В угоді про примирення між потерпілим П. О. та підозрюваним М. Р., затвердженій вироком Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області, не визначено строки відшкодування шкоди потерпілому, у якого було викрадено майно. За змістом угоди, яку було надано до суду з обвинувальним актом, вбачається, що підозрюваний М. Р. під час розслідування визнав себе винуватим і зобов'язується у найкоротші строки відшкодувати збитки потерпілому. При цьому, які саме збитки та про які строки йшлося в угоді, встановити з її змісту неможливо. Інші дані щодо поновлення прав потерпілого в матеріалах провадження відсутні⁹.

Ухвалою Хмельницького міськрайонного суду від 5 червня 2013 р. відмовлено у затвердженні угоди між обвинуваченим К. В., дії якого органом досудового розслідування кваліфіковано за ч. 1 ст. 296 КК, та потерпілою Г. Г., оскільки у тексті угоди зазначалося про обов'язок обвинуваченого відшкодувати шкоду без зазначення її розміру і строку відшкодування¹⁰.

А тому доходимо висновку про те, що досить часто потерпілі з огляду на свою правову недосвідченість залишаються пасивними учасниками укладення угоди, при цьому їхні права внаслідок затвердження судом такої угоди не поновлюються. Не завжди, як свідчить судова практика, належним чином реагує на такі порушення й суд, який зобов'язаний перевірити умови угоди на відповідність кримінальному та кримінальному процесуальному закону і у разі встановлення такої невідповідності прийняти рішення щодо відмови в затвердженні угоди.

Ухвалою Голопристанського районного суду Херсонської області від 21 березня 2013 р. було відмовлено в затвердженні угоди між обвинуваченим К. С., дії якого кваліфіковано за ч. 1 ст. 125 КК, та потерпілим К. Ю. у зв'язку з тим, що попри констатацію в угоді про примирення обов'язку обвинуваченого відшкодувати потерпілому матеріальні та моральні збитки, заподіяна шкода, як засвідчила перевірка в судовому засіданні умов угоди, потерпілому ані на момент укладення угоди, ані на час підготовчого судового провадження відшкодована не була. З підстав незазначення в угоді відомостей про відшкодування чи невідшкодування шкоди, факт завдання якої в судовому засіданні підтвердили потерпілі, Хмельницький міськрайонний суд ухвалою від 30 квітня 2013 р. цілком правильно прийняв рішення про відмову в затвердженні угоди між обвинуваченим за ч. 1 ст. 185 КК Ч. О. і потерпілою Р. Н.¹¹

Крім того, угода про примирення також може укладатися, якщо її сторонами чи стороною є неповнолітні. У такому випадку угода укладається за участю законних представників і захисників неповнолітніх. При цьому якщо неповнолітній досяг 16-річного віку, він має право укладати угоду про примирення самостійно, але за наявності згоди його законного представника. Якщо ж неповнолітній не досяг 16 років, угоду про примирення за його згодою укладає законний представник неповнолітнього¹². Тому очевидно видається обов'язкова участь у кримінальному провадженні представника потерпілого, яким є неповнолітня особа.

Загалом слід погодитись, що проблема забезпечення права потерпілого мати свого представника в кожному кримінальному провадженні загострилася у зв'язку з прийняттям КПК України 2012 р. і появою в ньому нових, раніше не відомих кримінальному процесу України інститутів (інституту укладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим), нових процесуальних дій (особливо негласних слідчих (розшукових) дій), нових положень щодо збирання та оцінювання доказів під час досудового розслідування і в судовому провадженні (щодо допустимості доказів, оцінювання показань з чужих слів тощо)¹³.

На наше переконання, обов'язкова участь представника потерпілого в кримінальному провадженні має забезпечуватись у разі укладення угоди між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим про примирення з моменту ініціювання укладення такої угоди.

⁷ Аленін Ю. Потерпілий у кримінальному провадженні: деякі питання / Ю. Аленін, І. Гловюк // Право України. – 2013. – № 11. – С. 112–119.

⁸ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-viii>

³ Шибіко В. П. Проблема забезпечення прав потерпілого за новим КПК України 2012 р. / В. П. Шибіко : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravnuk.info/2013-12-27-15-13-14/382-problema-zabezpechennya-prav-poterpilogo-zanovim-kpk-ukra%D1%97ni-2012-roku.html>

⁴ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції : Закон України від 12 лютого 2015 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/198-19>

⁵ Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод: Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 листопада 2012 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VRR00081.html

⁶ Узагальнення ВССУ судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод від 22 січня 2014 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/print/92557-uzagalnennya_vssu_sudovoi_praktiki_zdiysnennya_kriminalnogo_html

⁷ Там само.

⁸ Там само.

⁹ Там само.

¹⁰ Там само.

¹¹ Там само.

¹² Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод: Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 листопада 2012 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VRR00081.html

¹³ Шибіко В. П. Вказана праця.

Резюме

Мудрак І. В. Щодо обов'язкової участі представника потерпілого в кримінальному провадженні.

У статті досліджено проблемні аспекти реалізації права на захист потерпілого в кримінальному провадженні, зокрема законодавче врегулювання права потерпілого на безоплатну правову допомогу в кримінальному провадженні.

Ключові слова: потерпілий у кримінальному провадженні, захист прав потерпілого, представник потерпілого, безоплатна правова допомога.

Резюме

Мудрак І. В. К вопросу об обязательном участии представителя потерпевшего в уголовном производстве.

В статье исследованы проблемные аспекты реализации права на защиту потерпевшего в уголовном производстве, в частности законодательное урегулирование права потерпевшего на бесплатную правовую помощь в уголовном производстве.

Ключевые слова: потерпевший в уголовном производстве, защита прав потерпевшего, представитель потерпевшего, бесплатная правовая помощь.

Summary

Mudrak I. To the question of mandatory participation of the victim's representative in criminal proceedings.

The article studies the problem aspects of realization of the right for protection of the victim in criminal proceedings, legislative settlement of the right of the victim for free legal aid in a criminal proceeding.

Key words: the victim in a criminal proceeding, protection of the rights of the victim, the victim's representative, free legal aid.

УДК 343.132

Є. В. СКРИПА

Євгеній Васильович Скрипа, кандидат юридичних наук, заступник декана факультету № 1 Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЬ НЕСВОБОДИ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Актуальність теми статті визначається тим, що з часу набрання чинності Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. масово порушуються конституційні права осіб, затриманих за підозрою у вчиненні кримінальних правопорушень, та осіб, підданих адміністративному арешту під час утримання в органах та установах Національної поліції, а також під час конвоювання взятих під варту осіб працівниками поліції.

Відповідно до частини другої ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

© Є. В. Скрипа, 2016